

Entrevista a Pere Casaldàliga

—Encara avui respiro en català—

CLIMENT FORNER (arxiprest del bisbat de Solsona i rector de Viver i Serrateix, Berguedà)

Pere Casaldàliga neix el febrer de 1928 a Balsareny (Bages), a cal Lleter. Estudia a la Gleva i a Vic, i ingressa a la Congregació dels Claretians. Ordenat sacerdot a Montjuïc (Barcelona) l'any 1952, exerceix diversos ministeris a Sabadell, Barcelona, Barbastro i Madrid, fins que l'any 1968 accepta l'encàrrec de fundar una missió claretiana al Brasil, a São Félix do Araguaia, a l'Estat de Mato Grosso. Consagrat bisbe l'any 1971, és encarregat de la Prelatura de São Félix do Araguaia, on descobreix un poble totalment oprimint pels latifundistes, amb un nivell molt elevat d'analfabetisme, un poble desproveït d'assistència sanitària, de mitjans de comunicació, etc. Comença així una intensa tasca per la defensa dels més febles en el si d'un sistema ple de desigualtats exorbitants.

Escriptor i poeta, és autor de desenes de llibres, discos i vídeos sempre amb el perfil de la teologia de l'alliberament. Té així una extensa producció literària, assagística i poètica, en català, castellà i portuguès.

Casaldàliga ha rebut nombroses distincions, entre les elles la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1990); el Premi Internacional Alfons Comín (1992); el Premi d'Honor Jaume I (1993) o el Premi per la Pau, de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya (1997); l'any 2000 és investit Doctor Honoris Causa de la UNICAMP (Universidade Estadual de Campinas), a Sao Paulo, al Brasil. Pel març del 2006 rep el XVIII Premi Internacional Catalunya, creat per la Generalitat de Catalunya, com a reconeixement als grans creadors, l'obra cultural, científica o humana dels quals constitueix un exemple per a la humanitat.

Pel setembre del 2003, després de 35 anys de dedicació a la seva Prelatura, Casaldàliga posa a la disposició del Papa el seu càrrec i la seva renúncia és acceptada. Pel febrer del 2003 és designat un nou bisbe a la Prelatura, però Pere Casaldàliga continua allà, amb la voluntat de morir un dia entre la seva gent.

Pere Casaldàliga amb la «mitra»
FOTO cedida per la FUNDACIÓ ARAGUAIA

—Déu vos guard, bisbe Pere! En primer lloc, voldríem felicitar-vos pel Premi Internacional Catalunya que pel març d'aquest any us va ser concedit, cosa que ens va alegrar moltíssim. Suposem que la vostra satisfacció va ser gran també, oi?

Vós heu fet molt, molt, pel Mato Grosso brasiler, no sols en el camp religiós que us és propi, sinó també en el de la justícia social, lluitant-hi com un veritable heroi, tal com universalment us és reconegut. Però, a favor de Catalunya, el vostre país natal, què heu fet per a merèixer aquest

reconeixement de la Generalitat que, per primer cop, és concedit a un català? ¿Us considereu un català universal, com el músic Pau Casals, per exemple, i tants altres compatriotes que al llarg de la història, sobretot després de la guerra civil de 1936-1939, s'hagueren d'exiliar a Europa i Amèrica i que, a la seva manera, tant contribuïren a *salvar la pàtria des de fora*? És clar que ells l'hagueren de deixar per causes polítiques, i vós la deixàreu per causa de l'Evangelí, que és molt diferent, però...

—A aquesta primera pregunta, estimat arxiprest Climent, he de respondre que em considero un català *universal de cor*. Alguns reconeixements honorífics que he rebut, els he rebut com a suport públic i solidari a les nostres causes. Sempre des d'una missió evangèlica i realitzada comunitàriament; amb els companys i companyes de *caminhada*, amb els agents de pastoral en primer lloc, i específicament en l'àmbit cultural, social i eclesial dels pobles de la nostra estimada Amèrica.

—Després de tants anys, sou i us sentiu català encara? Justament, un dels molts llibres que heu publicat duu per títol *Encara avui respiro en català*. Us heu enyorat mai de debò? De fet, d'ençà que partíreu, no heu tomat a posar mai més els peus a casa vostra, ni per la mort de la vostra mare ni per la del vostre germà. Això, anant o venint de Roma, no ho hauríeu pogut fer? L'Evangelí, no pot arribar a deshumanitzar de vegades?

—No faltaria sinó! Sóc català i me'n sento. Categòricament ho he afirmat en aquell llibre, petit, però testamentari de la meua identitat natural, *Encara avui respiro en català*. I sóc català de poble, de pagès, de cal Lleter.

L'enyorança es porta com es porta el cor. És impossible no sentir-la. De tant en tant, com una fiblada, et ve una imatge, un lloc, una persona, un viatge, un fet, una cançó, un menjar... També els temps litúrgics i certes commemoracions religioses em porten *saudade* de catalanitat a l'oïda, als ulls, al paladar.

Evidentment, l'Evangelí ben viscut no deshumanitza; al contrari, humanitza sempre. No haver tornat a Catalunya va ser, és, una opció conscient. En un primer moment, a partir de la meua vocació missionera radical. Anar a *Missions* definitivament, per a no tornar més, i ser lliure, total, lluny de condicionaments. És clar que es pot qualificar aquesta decisió com a idiosincràsia desorbitada, tossuda. Jo no me n'he penedit. Ja a *Missions*, al Mato Grosso concretament, no podia sortir del Brasil perquè la dictadura militar, que pretengué expulsar-me'n més d'una vegada, no m'hauria deixat tornar. Després, s'hi afegixen altres motius. Anar a Catalunya ara seria ocasió d'unes comparacions i d'un «vetetisme» inoportuns. A més a més, m'hi comunico prou d'aquí estant; no me'n sento lluny; el món se'm va fent casolà, sobretot per la meua fe cristiana en el Déu pare/mare de la gran família humana. Per a totes les vides humanes ell és el casal de sortida i el casal d'arribada, i en ell fem via, vivint. A tot arreu som a casa.

—Què som i com som els catalans, i el vostre-nostre mateix país, Catalunya, què és?, com ens veieu? Definiu-nos d'alguna manera, amb les nostres virtuts i els nostres defectes.

—Els catalans som, fonamentalment, gent que toca de peus a terra; fins i tot els artistes catalans. Sempre el seny (o el càlcul) ens defensa de la massa rauxa. Som desconfiats i, d'entrada, ens comuniquem discretament; potser fins i tot amb una certa fredor avisada. Després ja anirem a fons. García Márquez, en el seu conte *Tramontana*, parla de «la generosidad involuntaria y la ternura áspera de los catalanes».

Pere Casaldàliga dialogant amb dos indis Xukurú
FOTO cedida per la FUNDACIÓ ARAGUAIA

Els catalans som irònics. Desconfiem de la retòrica i de les grandeses. Som força racionalistes i alhora bastant sentimentals; sota el terròs palpita una emoció humida.

Catalunya treballa, molt. Prospera. És força endreçada. S'obre a tots els moviments de cultura, art, solidaritat, intercanvi. Viu al món universal. Les històriques i comercials sortides al mar l'han marcada. Fins i tot, quan és separatista, vol ser ben europea i mundial. Però hem de reconèixer que hi ha també una Catalunya xenòfoba. Recordo prou, de les meves joves, com es parlava dels «murcianos»; i ara mateix a Catalunya es viu, entre generositats i crispacions, el fenomen creixent dels immigrants.

Catalunya és prou diversa i plural, sobretot avui. Catalunya són els catalans de mena i «els altres catalans» (que acaben essent, moltes vegades, més de mena que alguns catalans cansats de ser-ho).

—La revista LLENGUA NACIONAL, que publiquem ja fa quinze anys, té com a finalitat principal promoure i defensar el nostre idioma, el català, sovint tan perseguit, tan discriminat, tan poc valorat encara pels mateixos catalanoparlants... A nosaltres ens sembla que aquesta és una causa noble i justa, convençuts com estem que la llengua és la primera senya d'identitat dels pobles, sobretot dels petits no reconeguts com a nació, així com estem convençuts que la pluralitat lingüística és un tresor cultural de la humanitat, que no es pot deixar perdre. Què en penseu, vós, de tot això?

—La llengua és la respiració normal d'una cultura, i la cultura és l'ànima d'un poble. Moltes vegades he constatat, sobretot en les vivències de la causa indígena, que un poble és ell mentre conserva viva la pròpia llengua. I aquí, al Brasil, en el ressorgiment d'alguns d'aquests pobles, minoritaris i prohibits, la primera feina d'aquest ressorgiment ha estat reanimar la llengua (i, és clar, reconquerir la terra, perquè la terra parla la llengua nacional). Perdre una llengua és perdre un poble, i

perdre un poble és perdre una porció diferent d'Humanitat, és perdre una imatge col·lectiva d'aquell Déu que ens ha fet a imatge seva: individual com a persones, col·lectiva com a pobles.

—Vós, de les llengües, en teniu una gran experiència, tant oral com escrita, des del català matern fins al castellà de formació i apostolat juvenil i al portuguès d'adopció missionera: com l'heu viscuda i com la viviu, aqueixa realitat? Us ha enriquit? Us ha empobrit? En quina llengua us heu trobat i us trobeu més còmode? En quina de les tres pregueu i parleu amb Déu en la intimitat (i perdoneu una pregunta tan agosarada)?

—Quan parlo *instintivament*, en la intimitat, amb Déu o amb el meu personal silenci, parlo en català.

Erasmus de Rotterdam, que sempre parlava llatí, ja malalt de mort parlava el dialecte del seu llogaret, que ningú

no entenia. I sant Francesc Xavier, a les portes de la Xina, i sant Antoni Maria Claret, en el seu exili a França, en llur agonia parlaven en la llengua materna, l'euskera i el català respectivament.

Penso que parlar i escriure diverses llengües enriqueix la persona, però de paupera la gràcia nadiua, la precisió, el toc de la pròpia llengua.

Dos poemes meus responen, en bona part, a aquesta pregunta: *Sacrificium laudis*, escrit en els meus primers temps del Brasil, i *Jo, yo, eu*, molt després.

SACRIFICIUM LAUDIS

Primero fue «la dolça llengua mare», empapada de leche y llobregat. (Yo era un niño tristemente sabio, de «después de la guerra».)

Luego, la lengua esposa, de los libros;

del Ebro y los suburbios emigrados; del Pirineu y de Madrid...

Diez horas sobre el mar, y el otro mundo.

Y empezar otra vez, nombre por nombre.

(¿Dónde estaban los años y el prestigio?)

«Habla usted bien», te dicen. Y uno entiende.

«Queda el «sotaque», claro.»

Te miran asombrados. Se sonrñen. Se encojen.

No hay modo de cerrar una verónica: el chiste aquel, el toque de ternura, la incisiva respuesta del momento.

Se traban en los dientes las palabras, no nacidas aún, extrauterinas.

Se mueren en las grutas del silencio, una de cada tres, la más hermosa, como peces de pronto sorprendidos fuera del agua madre.

JO, YO, EU

Por tres fuentes me derramo y no me derramo entero, el agua más honda y mía se me está quedando dentro.

Jo, yo, eu.

Los tres.

Ninguno.

El bressol d'un temps més alt me nace y me niega al mundo.

(Cachoeira sou caminho de acequia i aigua de pou.)

Por tres lenguas digo más, tres lenguas me dicen menos. Si las tres son fuentes mías sólo yo soy el venero.

—**Ens consta que vàreu tenir relació epistolar amb literats catalans, com Salvador Espriu. Us heu escrit amb alguns altres? Els llegiu habitualment? Quins són els que més us han influenciat o que més valoreu? Allà temps, a petició del pare Cassià M. Just, abat, vàreu escriure una nova *Vísita a Santa Maria de Montserrat*, talment una glossa posada al dia de la del doctor Torras i Bages. Enguany, que s'escau el 125è aniversari (1881-2006) de la proclamació de la Mare de Déu de Montserrat com a patrona de Catalunya, què li demanàriu en concret a favor del nostre país, des-**

català; però ho faig com aquell qui es deleix per una fruita «prohibida» per les circumstàncies de la distància i de la missió: és el «sacrificium laudis» de què parlava.

—**Estimat bisbe Pere, no voldria haver abusat de la vostra paciència ni de la vostra amabilitat. Gràcies per l'entrevista. Ara sou ja emèrit per l'edat; però que Déu us concedeixi molts anys de vida encara per a continuar lluitant a favor de la justícia, de la pau i de la llibertat de les persones i dels pobles, és a dir, per la causa del Regne de Déu. No us imagineu la ne-**

Pere Casaldàliga al despatx de casa seva
FOTO cedida per la FUNDACIÓ ARAGUAIA

encisat com es troba amb el part del nou Estatut d'Autonomia, que no sembla que hagi de portar el nostre país a la plenitud de la seva personalitat històrica? ¿No caldria que l'Església de casa nostra no és limités a celebrar el 20è aniversari del gran document episcopal *Arrels cristianes de Catalunya* (1985), sinó que l'assumís i el posés al dia amb totes les conseqüències?

—Verdaguer i Maragall són els dos primers poetes de la meua vida, en la infantesa encara. Per ells vaig descobrir la poesia i la meua vocació de poeta; a la parròquia, cantant, en aquelles classes mig clandestines del temps de la guerra, quan jo no podia anar a l'escola mixta i «atea». Després em vaig trobar amb Sagarra, Carner, Riba, Foix, Espriu i una colla de capellans poetes. Amb l'Espriu hi vaig tenir un intercanvi emocionant, a la vesprada de la seva vida. Continuo llegint poesia catalana, antiga i actual, i he escrit poemes en

cessitat que tenim tots plegats de testimonis com el vostre, tan convençuts i convinents. Amb Salvador Espriu: «Senyor sant Jordi, / Patró, / cavaller sense por... / Ajuda'ns a merèixer / la pau / i salva la parla / de la gent / catalana / Amén.»

—A la Mare de Déu de Montserrat li demano que Catalunya sigui un poble en pau i en llibertat, amb identitat nacional i amb solidaritat mundial, casolà i cosmopolita, ample d'horitzons i d'acolliment. Que sàpiga jugar amb una mica més de rauxa idealista i de murrieria pagesa quan l'Estatut o els partits o l'economia (o el centralisme o el Vaticà) ens facin la guitza. Que faci reflorir i fructificar *les arrels cristianes*, però amb esperit ecumènic i macroecumènic també; de manera que, fent camí (de racionalitat i de progrés), sempre trobi Déu com el Pare maternal de totes les vides humanes agermanades i de tots els pobles cohabitants de la Terra única. ◆